

DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2024.3.5>

УДК 340.115

Тетяна Храбан

<https://orcid.org/0000-0001-51695170>

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов,

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут,

вул. Князів Острозьких, 45/1, 01011 Київ, Україна,

xraban.tatyana@gmail.com

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЯКІСНОГО ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Мета статті полягає в тому, щоб, по-перше, підкреслити важливість і цінність проведення огляду літератури, а по-друге, надати практичні рекомендації та пропозиції щодо ефективного планування і проведення такого огляду. З метою узагальнення результатів раніше проведених досліджень було застосовано загальнонаукові методи дослідження. Матеріалом для проведення систематичного наукового огляду послужили публікації, які надають практичні настанови щодо написання огляду літератури. Метою огляду літератури є синтез існуючих наукових праць з певної теми або дослідницького питання, контекстуалізація їх в рамках поточного стану знань з цієї теми. Частина оглядів літератури не відповідають стандартам наукового дослідження і тому можуть розглядатися як просте резюме попередніх робіт у певній галузі. Щоб уникнути такої ситуації, перед початком роботи рекомендується прийняти рішення про тип огляду. Доцільно дотримуватися класифікації, яка поділяє огляди літератури на три типи: систематичний огляд, напівсистематичний огляд та інтегративний огляд. Залежно від мети огляду літератури кожен тип може бути дуже ефективним. У контексті огляду літератури існує ціла низка методів, які підходять для проведення ретельного аналізу. З огляду на розмаїття доступних їм методологічних альтернатив, дослідники можуть зіткнутися з проблемою вибору методу. Найбільш затребуваними є такі методи: бібліометричний аналіз, контент-аналіз, критичний аналіз, мета-аналіз, аналіз множинних відповідностей, аналіз однорідності та метод найменших квадратів. У процесі огляду літератури дослідник може зіткнутися з низкою труднощів, а саме: наявність величезної кількості джерел, що ускладнює пошук релевантної літератури; відсутність або недостатність навичок пошуку літератури, коли дослідник проводить пошук літератури в рамках однієї бази даних, і це може призвести до того, що дослідник-початківець отримає лише часткові знання про той чи інший феномен; брак навичок постановки конкретного, чіткого питання дослідження або мети огляду, що може зумовити відсутність чіткого плану аналізу даних, і, як результат, огляд літератури зводиться до описового резюме, що не містить глибокого аналізу. Щоб провести ретельне і всебічне дослідження, дослідникам рекомендується обрати оптимальний підхід до проведення огляду літератури, який найточніше відповідає їхньому дослідницькому питанню та наявним ресурсам.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, дослідницька стратегія, контент-аналіз, критичний аналіз, мета-аналіз, огляд літератури.

ВСТУП

Розпочинаючи нове наукове дослідження, науковці мають довести обґрунтованість і перспективність застосування результатів дослідження в конкретних умовах, що насамперед гарантується створенням міцного теоретичного фундаменту. Започаткувати його допоможе проведення ефективного огляду літератури. Побудова свого дослідження на основі наявних знань та їх співвіднесення з ними – це «основний елемент усієї академічної дослідницької діяльності, незалежно від дисципліни. Тому якісне виконання огляду літератури має бути пріоритетом для всіх науковців» (Snyder, 2019). Огляд літератури – це «дослідження, що аналізує та синтезує наявний масив літератури, виявляючи, заперечуючи та розвиваючи складові частини теорії за допомогою вивчення попередніх робіт» (Post et al., 2020). Огляди літератури можуть допомогти дослідникам виявити проблемні питання формування

наукових знань і потенційні напрямки для майбутніх досліджень. Що ще важливіше, огляд літератури «може спростувати усталені припущення і норми в даній галузі або темі, розпізнати критичні проблеми і фактичні помилки, а також може стимулювати майбутні наукові дискусії з цієї теми» (Kraus et al., 2022). Зростаюче число оглядів, опублікованих за останні кілька років, доводить, що огляди літератури необхідні, важливі й актуальні в тих випадках, коли йдеться про розвиток наукових знань (Mukherjee et al., 2022). M. Grant, A. Booth (2009) зазначають, що «збирати дослідження, позбуватися зайвого і узагальнювати найкраще з того, що залишилося, – ось суть процесу огляду літератури». Проведення цього процесу допомагає продемонструвати знання автора про конкретну сферу дослідження, які «можуть включати, але не обмежуватися її історією, теоріями, ключовими змінними, лексикою, явищами та методологіями» (Randolph, 2009); обґрунтувати заплановане дослідження і продемонструвати, як майбутнє дослідження вписується в наявний масив знань; вказати на прогалини в попередніх дослідженнях (наприклад, позначаючи парадокси або теоретичні протиріччя, пояснюючи, у чому полягають труднощі та як ці труднощі можна подолати); допомогти уточнити або навіть переорієнтувати тему в новому напрямі. Крім того, огляд літератури дає змогу дослідникам обмінюватися думками з науковою спільнотою та виявляти певні проблемні питання, які необхідно усунути в майбутніх дослідженнях (Amobonye et al., 2024).

Якісно проведені огляди літератури можуть робити власний внесок у науку як самостійні, незалежні дослідження (Snyder, 2019). Основні цілі огляду літератури можуть бути сформульовані так: проведення огляду поточних знань у певній галузі науки, наукових методах або теоріях; створення міцного підґрунтя для розвитку теорії; надання оцінки розвитку знань у певній галузі (теорії), включно зі встановленням ключових знань, суперечливих або непереконливих результатів, а також нових і недостатньо вивчених галузей; визначення потенційних шляхів розвитку знань у даній галузі (теорії) (Lim, Kumar & Ali, 2022). Огляд літератури актуальний як ніколи, оскільки він дає змогу «виявити реальні прогалини в дослідженнях, а не просто проводити одні й ті самі дослідження повторно, розробити точніші гіпотези та дослідницькі питання, а отже, підвищити якість досліджень загалом» (Snyder, 2019). Зрештою, читачі оглядів отримують універсальний, найсучасніший синтез (Lim, Kumar & Ali, 2022), що містить глибокі ідеї в процесі переінтерпретації, реорганізації та повторного об'єднання сукупності знань (Fan et al. 2022). H. Snyder (2023) вказує, що якісно проведений огляд літератури, що містить нову теорію у вигляді концептуальної моделі або теоретичної основи, може стати чудовим внеском у конкретну галузь науки, але здійснення такого внеску часто забирає багато часу і вимагає від дослідників сильних аналітичних навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес проведення огляду літератури може бути доволі складним, особливо для науковців-початківців, тому було розроблено безліч рекомендацій. Ці рекомендації охоплюють різні напрями та галузі науки, такі як медицина (Cajal et al., 2020), психологія (Laher & Hassem, 2020), бізнес і підприємництво (Kraus et al., 2022), менеджмент (Farrukh & Sajjad, 2023) тощо. У рекомендаціях представлено всеосяжний аналіз і порівняльну оцінку різних типів огляду літератури відповідно до дослідницького запиту, наявних ресурсів і цілей, а саме: інтегративні огляди (Dhollande et al., 2021), систематичні огляди (Carrera-Rivera et al., 2022), напівсистематичні огляди (Zunder, 2021). Потенціал теоретичного і практичного внеску огляду літератури було розширено завдяки уточненню його етапів (планування огляду, проведення огляду, підготовка звіту та інформування) і процедури проведення (визначення необхідності проведення огляду, підготовка пропозиції щодо проведення огляду, розробка протоколу огляду, пошук досліджень, відбір досліджень, оцінка якості досліджень, отримання даних та моніторинг прогресу, синтез даних, підготовка звіту та рекомендацій, упровадження у практику) (Kraus et al., 2022; Amobonye et al., 2024; Farrukh & Sajjad, 2023), адаптації та/або розробці нових процедур (Kraus, Breier & Dasí-Rodríguez, 2020), створенню протоколів огляду, наприклад, блок-схеми Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA)

(Moher et al. 2015), розроблення рекомендацій, які стосуються визначення підходящої методології огляду літератури відповідно до мети дослідження, встановленні відповідних меж огляду тощо (Snyder, 2019). Грунтуючись на розроблених рекомендаціях щодо написання огляду літератури, ця робота узагальнює та інтегрує різноманітні керівництва.

Мета цієї статті – розкрити зміст поняття «огляд літератури» та запропонувати практичні рекомендації щодо підготовки та написання літературного огляду.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

З метою узагальнення результатів раніше проведених досліджень було застосовано загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення та інші. Матеріалом для проведення систематичного огляду наукових досліджень послужили публікації, які надають практичні настанови щодо написання огляду літератури. Дане дослідження проводилося у серпні 2024 р. і ґрунтувалося на статтях наукового характеру, що були відібрані на порталах Academia.edu і ResearchGate, які є масштабними профільними соціальними мережами для співпраці науковців з усього світу. Для пошуку статей, які надають рекомендації написання огляду літератури, використовували різні комбінації ключових слів: огляд літератури, інтегративні огляди, систематичні огляди, напівсистематичні огляди тощо. Пошук здійснювався в межах назви, анотації та ключових слів.

РЕЗУЛЬТАТИ І ДИСКУСІЇ

Як вказують A. Amobonye et al. (2024), огляди літератури зазвичай вважаються «вторинними дослідженнями, що узагальнюють уже наявні роботи з певної теми або питання дослідження та співвідносять їх із поточним станом теми». Цим огляд літератури помітно відрізняється від науково-дослідних робіт. У той час як основною метою останніх є розроблення нових аргументів шляхом подання оригінальних досліджень, перші зосереджені на узагальненні та синтезі попередніх ідей, досліджень та аргументів, без додавання нових експериментальних матеріалів. Огляд літератури здебільшого описує зміст і якість знань, наявних на даний момент, з особливим акцентом на значущість попередніх робіт. Для цього огляд літератури не може просто повторювати тему, але має робити внесок у галузь знань, синтезуючи наявні матеріали та пропонуючи наукову критику теорії. Як правило, у огляді літератури критично аналізуються як кількісні, так і якісні дослідження шляхом ретельного аналізу експериментальних результатів, обговорення експериментальних даних, а в деяких випадках і оглядових статей, щоб запропонувати нові робочі теорії (Amobonye et al., 2024). Таким чином, огляд літератури – «це не просто вичерпна компіляція всього, що було опубліковано за темою; він має бути виваженим, збалансованим, інформативним, перспективним і неупередженим узагальненням попередніх досліджень, і може включати контрастні висновки, розбіжності, традиційні та сучасні погляди на предмет дослідження» (Winchester & Salji, 2016).

На думку B. Steward (2004), огляд літератури можна вважати якісним у тому разі, якщо він є аналітичним, критичним, всеосяжним, критичним, релевантним, систематичним і повністю реферованим. A. Amobonye et al. (2024) вказують, що більшість оглядів літератури не відповідають цим стандартам і тому можуть розглядатися як просте резюме попередніх робіт у певній галузі досліджень. Щоб уникнути такої ситуації, дослідники рекомендують перед початком роботи прийняти рішення про тип огляду. M. Grant, A. Booth (2009) диференціюють огляди літератури на 14 типів: критичний огляд, огляд літератури, картографічний огляд/систематична карта, мета-аналіз, огляд змішаних досліджень/огляд змішаних методів, огляд, якісний систематичний огляд/якісний синтез доказів, експрес-огляд, упорядкований огляд, попередній огляд, огляд стану справ, систематичний огляд, систематичний пошук та огляд, парасольковий огляд. Оскільки така широка класифікація

допускає часткове дублювання деяких характеристик номінально різних типів оглядів, буде доцільним дотримуватися класифікації, що поділяє огляди літератури на три типи: систематичний огляд, напівсистематичний огляд та інтегративний огляд (Snyder, 2019).

Н. Snyder (2023) зазначає, що залежно від мети огляду літератури кожен тип може бути дуже ефективним. Мета систематичного огляду – виявити всі емпіричні дані, які відповідають заздалегідь визначеним критеріям включення, щоб відповісти на конкретне дослідницьке питання або гіпотезу. Використання чітких і систематичних методів під час аналізу статей уможливує виявлення прогалів у знаннях або несумісностей, що може допомогти дослідникові чітко сформулювати дослідницькі гіпотези або завдання, а також «дає змогу звести до мінімуму упередженість, а отже, отримати надійні результати, на основі яких можна робити висновки та приймати рішення» (Moher et al., 2009). Крім того, систематичні огляди можна розглядати як «самостійні дослідницькі проекти, оскільки вони слідує певній методології пошуку та синтезу достовірних результатів для створення нової бази даних, що може бути використана для різних цілей» (Amobonye et al., 2024).

Однак систематичні огляди не завжди є найкращою стратегією. Якщо необхідно дослідити ширшу тему, яка по-різному концептуалізувалася і вивчалася в рамках різних дисциплін, кращим вибором може стати напівсистематичний підхід до огляду, наприклад, для визначення теоретичних підходів, а також для виявлення у літературі прогалів у знаннях (Snyder, 2019). Крім реалізації мети огляду теми, напівсистематичний огляд часто аналізує, як тема розроблялася в різних дослідницьких традиціях. Загалом огляд прагне виявити і осмислити всі потенційно значущі дослідницькі традиції, що мають стосунок до досліджуваної теми, і синтезувати їх за допомогою метанаративів (Wong et al., 2013). Це дає змогу зрозуміти складні сфери. Однак, охоплюючи широкі теми і різні типи досліджень, цей підхід передбачає, що процес дослідження має бути прозорим і мати розроблену дослідницьку стратегію, яка дає змогу читачам оцінити, наскільки обґрунтованими були аргументи на користь висловлених суджень як для визначення теми, так і з методологічної точки зору (Cronin, Ryan & Coughlan, 2008; Snyder, 2023).

Н. Snyder (2019) звертає увагу, що в деяких випадках дослідження вимагає використання інтегративного підходу до огляду. Цей тип огляду часто вимагає більш творчого підходу до збору даних, оскільки мета зазвичай полягає не в тому, щоб охопити всі статті, будь-коли опубліковані на дану тему, а в тому, щоб синтезувати погляди та ідеї з різних галузей або дослідницьких традицій. У разі огляду вже розроблених тем інтегративний огляд спрямований на вивчення бази знань, критичний аналіз і потенційне переосмислення, а також розширення теоретичних засад конкретної теми в процесі її поглиблення. У разі виникнення нових тем інтегративний огляд акцентує увагу не на перегляді старих моделей, а на «вивченні засадничих концепцій і теоретичних моделей, що виникають» (Snyder, 2019). Н. Snyder (2019) підкреслює, що «за правильних обставин усі ці стратегії огляду літератури можуть суттєво допомогти у знаходженні відповіді на конкретне дослідницьке питання». Однак науковець зазначає, що, оскільки ці підходи є досить широкими, «вони можуть потребувати подальшої адаптації для конкретного дослідницького проєкту» (Snyder, 2019).

Під час проведення огляду літератури, з огляду на різноманітність доступних їм методологічних альтернатив, дослідники можуть зіткнутися з проблемою вибору методу (Kraus et al., 2022). Важливо розуміти переваги та недоліки різних методів огляду літератури та обирати підхід, який найкраще відповідає питанню дослідження, наявним ресурсам і цілям. А. Amobonye et al. (2024) дійшли висновку, що під час огляду літератури найбільш актуальними є такі методи:

- *Бібліометричний аналіз.* Цей вид аналізу дає змогу дослідникам об'єктивно аналізувати великий корпус статей (наприклад, сотні й більше) за допомогою кількісних методів (Donthu et al., 2021). Бібліометричний аналіз дозволяє виявляти і розпізнавати потенційні приховані закономірності. Існує дві всеосяжні категорії бібліометричного аналізу: аналіз ефективності та картування. Аналіз ефективності допомагає вченим оцінити

продуктивність (кількість публікацій) і вплив (кількість цитувань) досліджень, які стосуються певної галузі, методу або теорії, використовуючи різні кількісні показники (наприклад, h-індекс, g-індекс, i-індекс). Картування дає вченим можливість скласти карту наявної літератури, яка стосується певної галузі, методу або теорії, на основі бібліографічних даних (наприклад, бібліографічний зв'язок формує тематичні кластери на основі схожості загальних бібліографічних даних, як-от посилань) серед цитованих статей; аналіз цитування створює тематичні кластери на основі статей, що часто цитуються; аналіз збігу структурує тематичні кластери на основі бібліографічних даних (наприклад, ключових слів), що часто зустрічаються разом; аналіз PageRank формує тематичні кластери на основі статей, які часто цитують у високорейтингових журналах; тематичне моделювання структурує тематичні кластери на основі опрацювання природною мовою бібліографічних даних.

- *Контент-аналіз* уможливує аналіз невеликого або середнього корпусу статей (тобто від десятків до кількох сотень) за допомогою кількісних і якісних методів (Т. Храбан, М. Храбан, 2024). З кількісної точки зору вчені можуть об'єктивно провести контент-аналіз, кількісно визначивши конкретну одиницю аналізу. З якісної точки зору науковці можуть провести контент-аналіз або, більш конкретно, тематичний аналіз, суб'єктивно розподіливши зміст за темами. Наприклад, нами було проведено огляд статей про жінок у Збройних силах України з метою запропонувати типологізацію образів військовослужбовиць, створених українськими медіа під час російсько-української війни (Храбан & Самоїленко, 2023).

- *Критичний аналіз* використовується для критичної оцінки наукової літератури. Цей аналіз може бути застосований у тандемі з іншими аналізами, такими як бібліометричний аналіз і контент-аналіз.

- *Мета-аналіз* дозволяє науковцям об'єктивно визначити кількісну оцінку взаємозв'язків, які часто вивчають у літературі (Grewal, Puccinelli & Monroe, 2018). Встановлені взаємозв'язки часто складаються із суперечливих даних (наприклад, позитивний або значущий ефект в одному дослідженні, але негативний або несуттєвий ефект в іншому дослідженні). Слід зазначити, що точність і надійність мета-аналізів значно підвищилися завдяки використанню таких статистичних підходів, як байєсівський аналіз і мережевий аналіз.

- *Аналіз множинних відповідностей* допомагає скласти карту поля, оцінюючи асоціації між якісним змістом у рамках матриці змінних і окремих випадків (Amobonye et al., 2024).

- *Аналіз однорідності та метод найменших квадратів* (HOMALS) також вважається ефективним, оскільки допомагає дослідникам скласти карту інтелектуальної структури різних дослідницьких галузей (Obradović, Vlačić & Dabic, 2021).

Для того, щоб огляд літератури був ефективним, він має бути розроблений і виконаний відповідно до сучасних методологічних стандартів, щоб забезпечити його точність, чіткість і достовірність (Moher et al., 2009). Однак, навіть якщо дослідник орієнтується в наявних методологічних альтернативах, у процесі огляду літератури він може зіткнутися з низкою труднощів. Тому в статтях, що містять рекомендації щодо проведення літературних оглядів, часто пропонуються способи уникнення можливих вразливостей майбутніх оглядів.

На думку Amobonye et al. (2024), одним із найскладніших завдань під час написання огляду є пошук релевантної літератури, оскільки автору доводиться черпати інформацію з безкінечної кількості джерел. Це стає ще складнішим завданням, оскільки обсяг наукових досліджень зростає астрономічними темпами, особливо в останні десятиліття, і щорічно публікують тисячі нових статей у різних наукових галузях. Отже, автору необхідно не тільки знати загальну траєкторію розвитку галузі дослідження, а й бути в курсі останніх наукових розвідок.

Щоб розпочати пошук, автор має ретельно визначити й обрати інтегральні ключові слова, що стосуються теми; згодом ці ключові слова мають бути конкретизовані для уточнення пошуку в конкретних підзаголовках (Amobonye et al., 2024). Y. Levy, T. J. Ellis

(2006) вказують, що дослідники повинні бути цілком компетентні у використанні електронних ресурсів, щоб зібрати відносно повний список релевантної літератури і підготувати ефективний огляд. Поширеною помилкою дослідників-початківців є спроба обмежити пошук літератури однією базою даних науково-дослідної літератури, здебільшого використовуючи алгоритм пошуку за ключовими словами. Така обмеженість пошуку може призвести до того, що дослідник-початківець отримає лише часткові знання про те чи інше явище. Дослідникам-початківцям важливо присвятити час тому, щоб розширити свої навички пошуку літератури і навчитися проводити пошук, використовуючи ресурси кількох баз даних. Крім того, користуючись електронними ресурсами, автори повинні проявляти максимальну обережність, оскільки літературні джерела можуть бути неперевіреними або нерецензованими, а отже, можуть бути некоректними і ненадійними (Amobonye et al., 2024). Розвиток комп'ютерного індексування значно розширив можливості пошуку у великих базах даних.

Окрім пошуку за темами, пошук літератури може бути відкоригований відповідно до дати публікації матеріалу, однак при цьому необхідно дотримуватися балансу між статтями, опублікованими в різний час. На загальну думку, перевага має бути надана публікаціям, яким менше п'яти років (Amobonye et al., 2024).

Н. Snyder (2023) підкреслює важливість постановки конкретного, чіткого завдання дослідження або мети огляду, що необхідно для розроблення чіткого плану аналізу даних. Ігнорування цього аспекту призводить до того, що в огляді літератури акцентується не зміст або результати досліджень, а такі факти, як кількість опублікованих статей, аналіз цитування, типи використаних методів, розглянуті теми і представлені журнали, без залучення будь-якої форми глибшого аналізу або подальшого обговорення. Крім того, на думку вченого, часто дослідники хочуть скоротити час, використовуючи комп'ютерний текстовий аналіз для обробки своїх (часто великих) наборів даних. Ці методи аналізу можуть бути справді ефективними, коли вони використовуються з чіткою метою і відповідають на поставлене у статті дослідницьке питання. Однак нерідко дослідники просто вводять всі дані і дивляться, що в підсумку вийде; тому кінцевим результатом огляду часто стає просто описове резюме, яке не містить детального аналізу. Такої самої точки зору дотримується і М. MacLure (2005), яка стверджує, що дані не просто мають бути вилучені та використані в незмінному вигляді, а й мають бути видозмінені, переконфігуровані, трансформовані, зведені в таблиці, графіки або бути піддані обробці, аби забезпечити синтез, комбінування та порівняння.

Amobonye et al. (2024) вказують, що в процесі роботи слід також показати глибокий зв'язок між темою огляду та більш широкою предметною областю. Наприклад, важливо виявити і підкреслити протилежні висновки та суперечливі інтерпретації в різних літературних джерелах, а також вказати на області узгодження або дискусій. Зазвичай існують попередні огляди стосовно однієї й тієї самої теми/концепції, тому важливо, щоб основна частина нового огляду була написана під новим кутом зору, який не був належно висвітлений у попередніх оглядах, а також огляд повинен охоплювати нові дослідження, що були опубліковані з моменту виходу останнього огляду (оглядів).

Як і будь-яка інша наукова робота, основна частина огляду літератури має бути витримана в єдиному стилі, наприклад, у виборі пасивного й активного стану, теперішнього і минулого часу. Важливо також зазначити, що огляд літератури в ідеалі має ефективно використовувати ілюстрації у вигляді таблиць і малюнків для передання ключових висновків і взаємозв'язків. L. E. Franzblau, K. C. Chung (2012) зазначили, що ілюстрації слугують трьома основним цілям у огляді літератури: вони спрощують складні дані для кращого розуміння, мінімізують час читання, узагальнюючи та акцентуючи увагу на ключових висновках (чи тенденціях), і, нарешті, допомагають зробити текст більш лаконічним. Однак слід пам'ятати, що ілюстрації мають доповнювати текст, надаючи необхідну інформацію; отже, інформація, описана в ілюстраціях, не повинна суперечити інформації в основному тексті, а також не повинна бути повторенням тексту. Крім того, ілюстрації мають бути автономними, тобто

вони мають бути зрозумілими без читання текстової частини рукопису; таким чином, читачеві не доведеться переходити від ілюстрації до основного тексту, щоб зрозуміти її (Divecha, Tullu & Karande, 2023).

ВИСНОВКИ

Метою огляду літератури є синтез існуючих наукових праць з певної теми або дослідницького питання, контекстуалізація їх в рамках поточного стану знань з цієї теми. Частина оглядів літератури не відповідають стандартам наукового дослідження і тому можуть розглядатися як просте резюме попередніх робіт у певній галузі. Щоб уникнути такої ситуації, перед початком роботи рекомендується прийняти рішення про тип огляду. Доцільно дотримуватися класифікації, яка поділяє огляди літератури на три типи: систематичний огляд, напівсистематичний огляд та інтегративний огляд. Залежно від мети огляду літератури кожен тип може бути дуже ефективним. У контексті огляду літератури існує ціла низка методів, які підходять для проведення ретельного аналізу. З огляду на розмаїття доступних їм методологічних альтернатив, дослідники можуть зіткнутися з проблемою вибору методу. Найбільш затребуваними є такі методи: бібліометричний аналіз, контент-аналіз, критичний аналіз, мета-аналіз, аналіз множинних відповідностей, аналіз однорідності та метод найменших квадратів. У процесі огляду літератури дослідник може зіткнутися з низкою труднощів, а саме: наявність величезної кількості джерел, що ускладнює пошук релевантної літератури; відсутність або недостатність навичок пошуку літератури, коли дослідник проводить пошук літератури в рамках однієї бази даних, і це може призвести до того, що дослідник-початківець отримає лише часткові знання про той чи інший феномен; брак навичок постановки конкретного, чіткого питання дослідження або мети огляду, що може зумовити відсутність чіткого плану аналізу даних, і, як результат, огляд літератури зводиться до описового резюме, що не містить глибокого аналізу. Щоб провести ретельне і всебічне дослідження, дослідникам рекомендується обрати оптимальний підхід до проведення огляду літератури, який найточніше відповідає їхньому дослідницькому питанню та наявним ресурсам.

Перспективою подальших досліджень є розроблення практичних рекомендацій з вибору оптимальної методології дослідження, що має вирішальне значення для успіху будь-якого дослідницького проекту. Розуміння різних типів доступних методів дослідження, а також їхніх сильних і слабких сторін є вкрай важливим для прийняття обґрунтованого рішення щодо вивчення певного феномену або явища.

Список використаної літератури

1. Храбан Г., Самойленко К. Висвітлення образів військовослужбовців в українських медіа в період російсько-української війни. *Український соціум*. 2023. № 2. Вип. 85. С. 145–167. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2023.02.145>
2. Храбан Т., Храбан М. Контент-аналіз у військових дослідженнях. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 78. Вип. 2. С. 141–150. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-78-2-141-150>
3. Amobonye A., Lalung J., Mheta G., & Pillai S. Writing a Scientific Review Article: Comprehensive Insights for Beginners. *The Scientific World Journal*. 2024. Art. 7822269. DOI: <https://doi.org/10.1155/2024/7822269>
4. Cajal B., Jiménez R., Gervilla E., Montaña J. J. Doing a Systematic Review in Health Sciences. *Clinica y Salud*. 2020. № 31. Iss. 2. P. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.5093/clysa2020a15>
5. Carrera-Rivera A., Ochoa W., Larrinaga F., & Lasa G. How-to conduct a systematic literature review: A quick guide for computer science research. *MethodsX*. 2022. № 9. Art. 101895. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.mex.2022.101895>
6. Cronin P., Ryan F., & Coughlan M. Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British journal of nursing*. 2008. № 17. Iss. 1. P. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.12968/bjon.2008.17.1.28059>
7. Dhollande S., Taylor A., Meyer S., & Scott M. Conducting integrative reviews: a guide for novice nursing researchers. *Journal of research in nursing*. 2021. № 26. Iss. 5. P. 427–438. DOI: <https://doi.org/10.1177/1744987121997907>

8. Divecha C. A., Tullu M. S., & Karande S. Utilizing tables, figures, charts and graphs to enhance the readability of a research paper. *Journal of postgraduate medicine*. 2023. № 69. Iss. 3. P. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.4103/jpgm.jpgm.387.23>
9. Donthu N., Kumar S., Mukherjee D., Pandey N., Lim W.M. How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*. 2021. № 133. P. 285–296. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
10. Fan D., Breslin D., Callahan J. L., Iszatt-White M. Advancing literature review methodology through rigour, generativity, scope and transparency. *International Journal of Management Reviews*. 2022. № 24. P. 171–180. DOI: <https://doi.org/10.1111/ijmr.12291>
11. Farrukh A., & Sajjad A. A critical review of literature review methodologies. *Advancing methodologies of conducting literature review in management domain* / eds. S. Rana, J. Singh, & S. Kathuria. Leeds: Emerald Publishing Limited, 2023. P. 103–123. DOI: <https://doi.org/10.1108/S2754-586520230000002006>
12. Franzblau L. E., & Chung K. C. Graphs, tables, and figures in scientific publications: the good, the bad, and how not to be the latter. *The Journal of hand surgery*. 2012. № 37. Iss. 3. P. 591–596. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jhsa.2011.12.041>
13. Grant M. J. and Booth A. A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*. 2009. № 26. P. 91–108. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
14. Grewal D., Puccinelli N., & Monroe K.B. Meta-analysis: Integrating accumulated knowledge. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 2018. № 46. Iss. 1. P. 9–30. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11747-017-0570-5>
15. Kraus S., Breier M. & Dasi-Rodríguez S. The art of crafting a systematic literature review in entrepreneurship research. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 2020. № 16. P. 1023–1042. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00635-4>
16. Kraus S., Breier M., Lim W. M., Dabić M., Kumar S., Kanbach D., Mukherjee D., Corvello V., Piñeiro-Chousa J., Liguori E., Palacios-Marqués D., Schiavone F., Ferraris A., Fernandes C., Ferreira J. J. Literature reviews as independent studies: guidelines for academic practice. *Review of Managerial Science*. 2022. № 16. P. 2577–2595. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00588-8>
17. Laher S, Hassem T. Doing systematic reviews in Psychology. *South African Journal of Psychology*. 2020. № 50. Iss. 4. P. 450–468. DOI: <https://doi.org/10.1177/0081246320956417>
18. Levy Y., & Ellis T. J. 2006. A Systems Approach to Conduct an Effective Literature Review in Support of Information Systems Research. *International Journal of an Emerging Transdiscipline*. № 9. P. 181–212. DOI: <https://doi.org/10.28945/479>
19. Lim W. M., Kumar S., Ali F. Advancing knowledge through literature reviews: «what», «why», and «how to contribute». *The Service Industries Journal*. 2022. № 42. Iss. 7–8. P. 481–513. DOI: <https://doi.org/10.1080/02642069.2022.2047941>
20. MacLure M. ‘Clarity bordering on stupidity’: where’s the quality in systematic review? *Journal of Education Policy*. 2005. № 20. Iss. 4. P. 393–416. DOI: <https://doi.org/10.1080/02642069.2022.2047941>
21. Moher D., Shamseer L., Clarke M., Ghersi D., Liberati A., Petticrew M., Shekelle P., Stewart L. A., & PRISMA-P Group. Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Systematic reviews*. 2015. № 4. Iss. 1. P. 1. DOI: <https://doi.org/10.1186/2046-4053-4-1>
22. Mukherjee D., Lim W.M., Kumar S., Donthu N. Guidelines for advancing theory and practice through bibliometric research. *Journal of Business Research*. 2022. № 148. P. 101–115. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.04.042>
23. Obradović T., Vlačić B., & Dabic M. Open innovation in the manufacturing industry: A review and research agenda. *Technovation*. 2021. № 102. Art. 102221. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2021.102221>
24. Post C., Sarala R., Gatrell C., & Prescott J. Advancing Theory with Review Articles. *Journal of Management Studies*. 2020. № 57. Iss. 2. P. 351–376. DOI: <https://doi.org/10.1111/joms.12549>
25. Randolph J. A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*. 2009. № 14. DOI: <https://doi.org/10.7275/b0az-8t74>
26. Snyder H. Literature Review as a Research Methodology: An Overview and Guidelines. *Journal of Business Research*. 2019. № 104. P. 333–339. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
27. Snyder H. Designing the literature review for a strong contribution. *Journal of Decision Systems*. 2023. P. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1080/12460125.2023.2197704>
28. Steward B. Writing a Literature Review. *British Journal of Occupational Therapy*. 2004. № 67. Iss. 11. P. 495–500. DOI: <https://doi.org/10.1177/030802260406701105>
29. Winchester C. L., Salji M. Writing a literature review. *Journal of Clinical Urology*. 2016. № 9. Iss. 5. P. 308–312. DOI: <https://doi.org/10.1177/2051415816650133>
30. Wong G., Greenhalgh T., Westhorp G., Buckingham J., & Pawson R. RAMESES publication standards: meta-narrative reviews. *BMC medicine*. 2013. № 11. P. 20. DOI: <https://doi.org/10.1186/1741-7015-11-20>
31. Zunder T. H. A semi-systematic literature review, identifying research opportunities for more sustainable, receiver-led inbound urban logistics flows to large higher education institutions. *European Transport Research Review*. 2021. № 13. P. 28. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12544-021-00487-1>

References

- Khraban, H., Samoilenko, K. (2023). Vysvitlennia obraziv viiskovosluzhbovyts v ukrainskykh media v period rosiisko-ukrainskoi viiny [Representations of servicewomen by the ukrainian media during the Russo-Ukrainian war]. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, 2 (85), 145–167. <https://doi.org/10.15407/socium2023.02.145>
- Khraban, T., & Khraban, M. (2024). Kontent-analiz u viiskovykh doslidzhenniakh [Content analysis in military studies]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 78 (2), 141–150. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-78-2-141-150>
- Amobonye, A., Lalung, J., Mheta, G., & Pillai, S. (2024). Writing a Scientific Review Article: Comprehensive Insights for Beginners. *The Scientific World Journal*, 2024, 7822269. <https://doi.org/10.1155/2024/7822269>
- Cajal, B., Jiménez, R., Gervilla, E., and Montaña, J. J. (2020). Doing a Systematic Review in Health Sciences. *Clínica y Salud*, 31 (2), 77–83. <https://doi.org/10.5093/clysa2020a15>
- Carrera-Rivera, A., Ochoa, W., Larrinaga, F., & Laso, G. (2022). How-to conduct a systematic literature review: A quick guide for computer science research. *MethodsX*, 9, 101895. <https://doi.org/10.1016/j.mex.2022.101895>
- Cronin, P., Ryan, F., & Coughlan, M. (2008). Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British journal of nursing*, 17 (1), 38–43. <https://doi.org/10.12968/bjon.2008.17.1.28059>
- Dhollande, S., Taylor, A., Meyer, S., & Scott, M. (2021). Conducting integrative reviews: a guide for novice nursing researchers. *Journal of research in nursing*, 26 (5), 427–438. <https://doi.org/10.1177/1744987121997907>
- Divecha, C. A., Tullu, M. S., & Karande, S. (2023). Utilizing tables, figures, charts and graphs to enhance the readability of a research paper. *Journal of postgraduate medicine*, 69 (3), 125–131. https://doi.org/10.4103/jpgm.jpgm_387_23
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Fan, D., Breslin, D., Callahan, J.L., Iszatt-White, M. (2022). Advancing literature review methodology through rigour, generativity, scope and transparency. *International Journal of Management Reviews*, 24, 171–180. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12291>
- Farrukh, A., & Sajjad, A. (2023). A critical review of literature review methodologies. In S. Rana, J. Singh, & S. Kathuria (Eds.), *Advancing methodologies of conducting literature review in management domain* (Vol. 2, pp. 103–123). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2754-58652023000002006>
- Franzblau, L. E., & Chung, K. C. (2012). Graphs, tables, and figures in scientific publications: the good, the bad, and how not to be the latter. *The Journal of hand surgery*, 37 (3), 591–596. <https://doi.org/10.1016/j.jhsa.2011.12.041>
- Grant, M. J. and Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*, 26, 91–108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Grewal, D., Puccinelli, N., & Monroe, K.B. (2018). Meta-analysis: Integrating accumulated knowledge. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 46 (1), 9–30. <https://doi.org/10.1007/s11747-017-0570-5>
- Kraus, S., Breier, M. & Dasí-Rodríguez, S. (2020). The art of crafting a systematic literature review in entrepreneurship research. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 16, 1023–1042. <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00635-4>
- Kraus, S., Breier, M., Lim, W. M., Dabić, M., Kumar, S., Kanbach, D., Mukherjee, D., Corvello, V., Piñeiro-Chousa, J., Liguori, E., Palacios-Marqués, D., Schiavone, F., Ferraris, A., Fernandes, C., Ferreira, J. J. (2022). Literature reviews as independent studies: guidelines for academic practice. *Review of Managerial Science*, 16, 2577–2595. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00588-8>
- Laher, S, Hassem, T. (2020). Doing systematic reviews in Psychology. *South African Journal of Psychology*, 50 (4), 450–468. <https://doi.org/10.1177/0081246320956417>
- Levy, Y., & Ellis, T. J. (2006). A Systems Approach to Conduct an Effective Literature Review in Support of Information Systems Research. *International Journal of an Emerging Transdiscipline*, 9, 181–212. <https://doi.org/10.28945/479>
- Lim, W. M., Kumar, S., Ali, F. (2022). Advancing knowledge through literature reviews: “what”, “why”, and “how to contribute.” *The Service Industries Journal*, 42 (7–8), 481–513. <https://doi.org/10.1080/02642069.2022.2047941>
- MacLure, M. (2005). ‘Clarity bordering on stupidity’: where’s the quality in systematic review? *Journal of Education Policy*, 20 (4), 393–416. <https://doi.org/10.1080/02680930500131801>
- Moher, D., Shamseer, L., Clarke, M., Ghersi, D., Liberati, A., Petticrew, M., Shekelle, P., Stewart, L. A., & PRISMA-P Group. (2015). Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Systematic reviews*, 4 (1), 1. <https://doi.org/10.1186/2046-4053-4-1>
- Mukherjee, D., Lim, W.M., Kumar, S., Donthu, N. (2022). Guidelines for advancing theory and practice through bibliometric research. *Journal of Business Research*, 148, 101–115. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.04.042>
- Obradović, T., Vlačić, B., & Dabic, M. (2021). Open innovation in the manufacturing industry: A review and research agenda. *Technovation*, 102, 102221. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2021.102221>

- Post, C., Sarala, R., Gatrell, C., & Prescott, J. (2020). Advancing Theory with Review Articles. *Journal of Management Studies*, 57 (2), 351–376. <https://doi.org/10.1111/joms.12549>
- Randolph, J. (2009). A Guide to Writing the Dissertation Literature Review. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 14. <https://doi.org/10.7275/b0az-8t74>
- Snyder, H. (2019). Literature Review as a Research Methodology: An Overview and Guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Snyder, H. (2023). Designing the literature review for a strong contribution. *Journal of Decision Systems*, 1–8. <https://doi.org/10.1080/12460125.2023.2197704>
- Steward, B. (2004) Writing a Literature Review. *British Journal of Occupational Therapy*, 67 (11), 495–500. <https://doi.org/10.1177/030802260406701105>
- Winchester, C. L., Salji, M. (2016). Writing a literature review. *Journal of Clinical Urology*, 9 (5), 308–312. <https://doi.org/10.1177/2051415816650133>
- Wong, G., Greenhalgh, T., Westhorp, G., Buckingham, J., & Pawson, R. (2013). RAMESES publication standards: meta-narrative reviews. *BMC medicine*, 11, 20. <https://doi.org/10.1186/1741-7015-11-20>
- Zunder, T. H. (2021). A semi-systematic literature review, identifying research opportunities for more sustainable, receiver-led inbound urban logistics flows to large higher education institutions. *European Transport Research Review*, 13, 28. <https://doi.org/10.1186/s12544-021-00487-1>

Стаття надійшла до редакції 12.08.2024

Прийнято до друку 31.10.2024

GUIDELINES FOR QUALITY COVERAGE OF CONTINUING EDUCATION ISSUES

Tetiana Khraban

<https://orcid.org/0000-0001-51695170>

PhD in Philology, Associate Professor,

Head of the Foreign Languages Department,

Heroes of Kruty Military Institute of Telecommunications

and Information Technology,

45/1 Knyaziv Ostrozkykh Str., Kyiv, 01011, Ukraine,

xraban.tatyana@gmail.com

The aim of this article is twofold: first, to elucidate the importance and value of conducting a literature review, and second, to provide practical guidance and suggestions for effectively planning and executing such a review. To provide an overview of the findings from previous studies, a systematic approach to scientific research was employed. The material for this systematic review consists of publications that provide practical guidance on the writing of review articles. The purpose of a literature review is to synthesize existing scholarly works on a specific topic or research question, contextualizing them within the current state of knowledge on that topic. It is not uncommon for literature reviews to fall short of the standards expected of scientific research. In such cases, they may be regarded as mere summaries of previous work in a given field. To circumvent such a scenario, it is advised that a determination be made at the outset of the project regarding the type of review to be conducted. It is recommended that a classification system be employed which divides literature reviews into three categories: systematic review, semi-systematic review, and integrative review. The efficacy of each type of literature review depends on the objective being pursued. In the context of a literature review, a number of methods may be employed to facilitate a comprehensive analysis. Given the plethora of methodological alternatives at their disposal, researchers may encounter the challenge of selecting an appropriate method. The most commonly utilized methodological approaches in this field are bibliometric analysis, content analysis, critical analysis, meta-analysis, multiple correspondence analysis, and homogeneity analysis through alternating least squares. A researcher undertaking a literature review is confronted with a range of potential challenges, including the existence of a vast number of sources, which makes it challenging to identify pertinent materials; a lack of expertise in literature search techniques, which can impede the ability of a novice researcher to fully comprehend a specific phenomenon when searching a single database; and a lack of expertise in formulating a precise and coherent research question or purpose for the review, which may result in the absence of a structured plan for data analysis, ultimately limiting the depth of analysis in the literature review to a mere descriptive summary. To ensure a comprehensive and rigorous study, researchers must select an optimal methodological approach for their literature review, one that aligns with their research question and the available resources at their disposal.

Keywords: *bibliometric analysis, content analysis, critical analysis, literature review, meta-analysis, research strategy.*